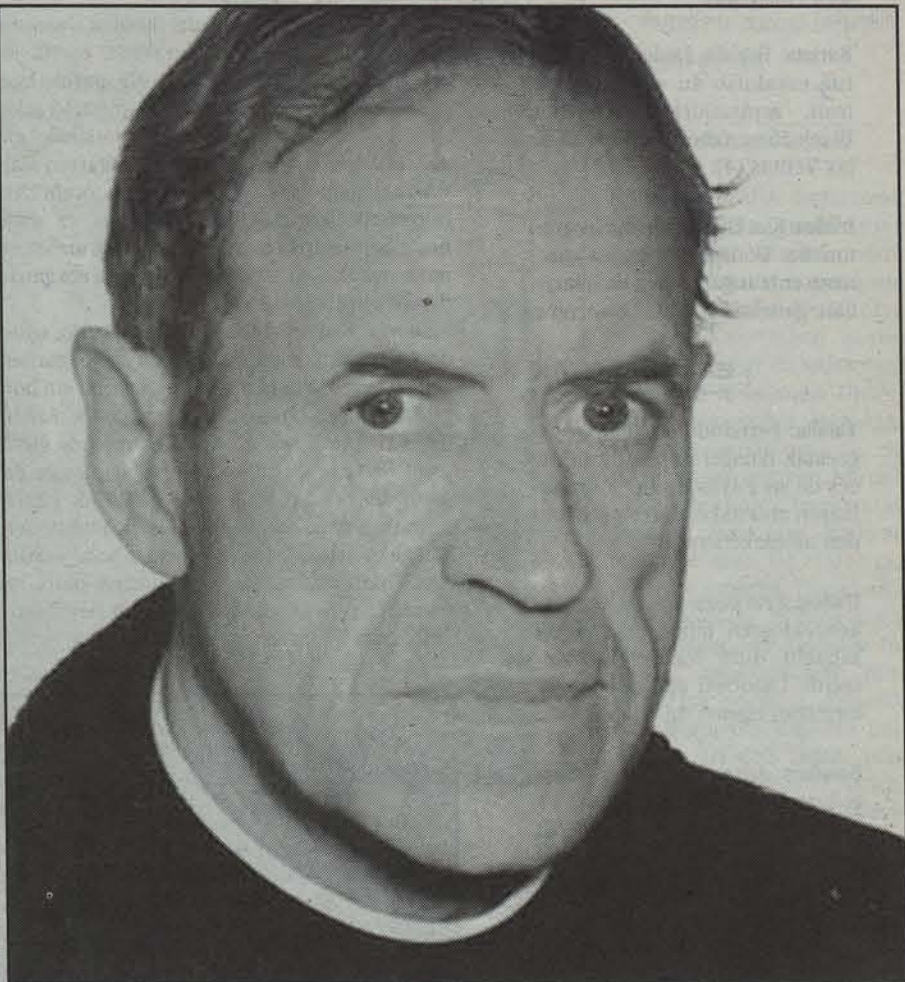

Nafarkaria

Egunkaria

Ostirala, 1997ko martxoaren 28a

Pedro Diez de Ulzurrun eta Faustino de Zerio.

Bidegile nafarrak

■ Pedro Diez de Ulzurrun eta Faustino de Zerio euskaltzale nafarren bizitzaren eta lanaren berri jaso du Eusko Jaurlaritzako Hizkuntz Politikarako Sailordetzaren *Bidegileak* bildumak. Andoni Urrestarazu eta Odon Apraizi buruzko lanek osatzen dute bildumaren zazpigarren alea. Euskararen sustatzaile nafarrei dagokienez, Alberto Barandiaran EGUNKARIAKO kazetariak idatzi du Pedro Diez de Ulzurruni buruzko liburuxka, eta sendagile iruindarrak

euskara prestijiatzeko egin zuen lana nabarmendu du. Faustino de Zerioaren berri, bestalde, Enrike Diez de Ulzurrun Euskalerrria Irratiko kazetariak eta Xabier de Zerio haren ilobak jaso dute. Bargetako apaizak ingurune erdaldun batean bere pentsamoldea sutuki defenditzeko izan zuen ahalmena azpimarratu du Diez de Ulzurrunek. Berak euskaraz idatzitako lanen artean, halaber, olerkigintza nabarmendu du. ■

Bi hormetara

JOSETXO AZKONA

Esatariaren galdera ozta ulertu nuen sukaldeko zaratak eragotzita. Galdera, gutxi gora-behera, horrelakoa izan zen: «Zu, Manu, asko ibilia zara mundutik zehar, ezbehar ugari ikustea tokatu zaizularik horrengatik. Dena den, zein da zure barrena gehien jo duen gertakariarik gogorrena?...». Irrati-aparatutik ez zetorren mintzorik eta, elkarrizketatuaren isilunea aprobetxatuz, moteldu nuen harraskako iturriko txorrota, eskuartearen nerabilen lapikoa alde batera utziz. Jakinminez, entzun nuen gero: «Kanputxeako herrixka batean izan zen. Hango jende helduak etsai batzuk eginak zituen preso borroka baten ondoren, eta loturik zeuzkaten lurrean etzanda. Bitartean, herrixkako haurrak presoekin ekin eta ekin ibiliz, makila zorrotzak sartzen zizkieten belarri zuloetatik, presoek garrasiak eta haurren algara nire barreraino heltzen ziren artean». Eskuak lehortu nituen eta adi-adi prestatu nintzen solasaldiari oraindik

Aingeru galduak

falta zitzaiona osoki entzutearren. Manu Leginetxerekin ari ziren hizketan, berak orain denbora labur argitara emandako liburu baten harira. Gure munduak haurra nola tratatzen duen aztertzen du kazetari gernikarrak, sakon eta bertasunez eginik. *Los Angeles caídos* izena du, eta horri esker sari bat eskuratu du Espasa Hoy argitaldaria eman. Esan eta idazten duenaz adierazteko badu Madril bizitoki duen erreportero horrek nahikoa eskarmenturik, mundu zabaleko dozenaka gatazka armatutan jardun baitu luzaro, beti ere, gerraren ondorio latzak sofritu dituztenen alde bere boza altxatuz. Eta haurrak dira, hain zuzen, gerraren kariak nola beste laido askorengatik bat ere ulertu gabe bidegabekeria guztiak pairatzen dituztenak. Kazetariaren hitzek ez diote demagogiari tarte txikiarik ere uzten: berrogei mila haur hiltzen dira egunero behar adina jan-edan ahora ez eramateagatik; azken hamarkada honetan bi

milioi haur hil dituzte munduko gerrek; badira haur saldu, erosi eta alokatuak; baita bonba-haurrak; posta-haurrak; esklabu-haurrak; bere sexualitatea piztu aurretik jada salgai paratu dituzten haur prostituituak; meategietako haurrak; haur soldaduak; lur azpiko minengatik haur elbarrituak... *meninos da rua*. Mendealdeko mundu garatu honi ajola gutxi dio haurren zati handi honek pairatzen duen sofrikarioa. Galde-tu ere ez baitugu egiten nork, non eta zein lan baldintzatan eginak izan diren gure etxeetako alfonbrak, gure kirol-plaierak... Bidegabekeria guztien seme-alabak dira haur horiek, inoiz paradisu galduaren bila itzuliko ez diren biharko heldu zapuztuak. Merkatu mundialaren lehengai bizidunak. Izanez ere, haur zapaldu mota asko bizi da hor barrena, Kanputxeako haur torturatzaleena barne. Egun hauetako nekaldiari buruzko ipuinaren egiazko protagonistak. X

* GURE AUKERAK

KONTZERTUAK

Leire: Liguori abesbatzak eta Camerata orkestrak kontzertua eskainiko dute gaur, hilak 28, arratsaldeko 18.45etatik aitzina, Leireko monasterioan. Schuberten eta Scarlattiren obrak izanen dira entzungai.

Burlata: Rösslis taldeak kontzertua eskainiko du apirilaren batean, arratsaldeko 20.30etan, Black Rose tabernan (Ronda de las Ventas, 4).

Iruñea: Flat Bigs talde ingelesaren musika Donegal tabernan zuzenean entzungai izanen da hilaren 3an, gaueko 21.30etatik aurrera.

ERAKUSKETAK

Tafalla: Fernando Mugikaren argazkiak ikusgai izanen dira Garces de los Fayos Kultur Patronatoaren erakusketa aretoan heldu den asteazkenera arte.

Iruñea: Francisco Saenz de Oiza arkitektoaren lanen erakusketa zabaldu dute Nafarroako Museoa. Datorren apirilaren 27ra bitartean izanen da ikusgai.

Barañain: Antonio San Juan margolariaren lanak apirilaren 11 arte ikusgai izanen dira Alkerdi galerian, astelehenetik ostiralerara, eta 19.00etatik 21.00etara.

ANTZERKIA

Iruñea: Gus Marionetas taldeak *La sopera sin dueño* antzezlan taularatuko du hilaren batean, arratsaldeko 18.00etan, Jus La Rocha kulturgunean.

Iruñea: Shambu antzerki taldeak *Leyendas de nuestra tierra* obra aurkeztuko du hilaren lauan, arratsaldeko 18.00etan, Naverria kaleko kultur aretoan.

BESTELAKOAK

Elizondo: Baztango Dantza Taldeak folklore ikuskaria eskainiko du hilaren 30ean, eguerdiko 12.30etan, Santiago elizaren lorategian.

Zangoza: Herriko Kultur Etxeak hirugarren argazki lehiaketa antolatu du. Argazkiek gutxienez 15 x 20 zentimetroko eta gehienez 30 x 40 zentimetroko tamaina izan behar dute. Zuri-beltzean egindakoak izan behar dute, eta 30 x 40 tamainako kartulina batetan sartuta igorri behar dira, apirilaren 16a baino lehen, Kultur Etxera (Mediavilla kalea, 20). Irabazleak 25.000 pezeta (1.000 libera) jasoko ditu. Informazio zehatzagoa jasotzeko deitu 87 02 51 telefonora.

Iruñea: Kontserbazio eta Zaharberritze Tailerrak altzariak, koadroak eta bestelakoak kontserbatzen eta zaharberritzen ikasteko tailerra antolatu du. Goizez eta arratsaldean izanen da, apirilaren 7tik ekainaren 12ra bitartean. Parte hartu nahi duenak 21 26 76 telefono zenbakian jasoko du argibide gehiago.

nafar kronika

Alberto Barandiaran

Garbiketa orokorra

Aste honetan gertatu direnek Osasuna taldearen gainbeherakada ederki laburbiltzen dute argi eta garbi. Izan zena izateko asko kostako zaion talde desitxuratua, desilusionatua eta hondoak joa da nafarra. Bigarren Mailako azkeneko postuetan borrokan, orain zulo horretatik lehenbailehen ateratzea ez dago beste helbururik, baina denboraldia amaituta jende askok egin beharko du gogoeta eta gauza denak birplantatu.

Dimitri Kuznetsovek harmailen aurka igandean egin zituen keinuak zaleen eta jokalarien arteko bereizketa erakutsi zuen garbi, eta hori ez da azaltzen bakarrik emaitzengatik. Azken hogeitertan sekula ez da hain jende gutxi jaitsi Sadarreko futbol zelaira; sekula ez du sortu horren ikusmin txikia taldeak egiten duenak; sekula ez dira zuzendaritza taldekoen kontrako kritikak horren ozanak izan; sekula ez da izan taldearen jokoa horren nahasia, sekula ez dira komunikabideak horren aldenak izan taldearen gestio orokorretik.

Kuznetsovek ordainduko du, ordainduko duenez, baina ez da kulpaz duen bakarra. Hiru entrenatzaile gehiegizko da jokalariek jakin dezaten zer egin behar duten, eta taldeak haietaz zer nahi duen. Haien artean ere ez da giro erraza izan, eta esan daiteke Benitezek bakarrik izan zuela dena alde. Eta porrot sonatua izan. Zabalzak eta Solak ez dituzte lagunak izan zuzendaritzan, eta hori sumatu dute —sumatzen hasia da ilehoria—. Haien lanak ere merezi ditu kritika ugari. Aste bat Promesekin eman ondoren, hurrengo partidurako berriro igo da Josetxo zentrala lehen taldera. Zer egin nahi izan du Solak, gaztea zigortu? Ohartu da orain atzelariak baduela maila? Goiko proposamena izan ote?

Esan bezala, kosta egingo zaio taldeari hau guztia gainditzea. Bitartean, badira —eta ez gutxi— pentsatzen dutenak maila galduta soilik egin ahal izango dela garbiketa orokorra umiltasunez berriro hasi eta zerbait egin ahal izateko. Duela ez horrenbeste UEFAk zeuden gorritxoak.

asteko pertsonaiak

Juan Cruz Aldasoro
Etxarriko alkatea

Dimitri Kuznetsov
Osasunako jokalaria

■ Juan Cruz Aldasoro, ezker ukabila altxatuta zeramala eta eskuin eskuko hatzekin garaipenaren ikurra egiten zuela, anbulantzia Nafarroako Ospitalera eramane zuten joan den asteazkenean. Etxarriko alkateak Iruñeko seminarioan 38 egun eman ditu gose greban, euskal preso politikoak Euskal Herrira ekar ditzaten galdegiten. Baraualdi luze horretan 26 urteko etxarriarrak 15 kilo galdu ditu, bere ohiko pisuaren %23, eta akzen egunotan arazo fisiko larriak izan ditu: behazuna botatzen zuen, gorputzak ez zion urik onartzen, etengabeko goragalea eta zorbioak zeuzkan, tentsio oso baxua zuen... Berak baraualdia utzi du, baina bere beste hiru kidek seminarioan segitzen dute, euskal preso politikoen aldeko gose grebaren 40. egunean.

■ Joan den igandean erdilari gorritxoak gola sartu zion Ecijari. Gola ez zen beste munduko gauza izan. Ospatzeko modua, berriz, bitxia izan zen oso. Korrika bizian Sadarreko zaletu talde batengana hurbildu zen, Osasunako jarraitzaileei «Kabroiak!» esan zien, eta pare bat aldiz keiuka uzki-sexu harremanak edukitzera gonbidatu zituen. Osasunako zuzendaritzari errusiarraren gola ospatzeko moduak ez dio grazia handiegirik egin: espidentea ireki dio, eta seguru asko bi milioi pezetako isuna ezarriko dio. Kuznetsovek zaleek gola aurretik iraindu zutela azaldu du, eta, zuzendaritzak behartuta, sentitzen duela gaineratu du. Pena litzateke horrelakorik ez errepikatzea; izan ere, Osasunako jokalariek beste ikuskizunik eskaintzen ez dutenez, entretenigarria da gutxienez horrelakoak ikustea.

ahaztu gabe!

XORROXINEN KONTZERTUA

Erratzu: Bihar, hilak 29, La Polla, Balerdi Balerdi eta Pi LT taldeen kontzertua izanen da Erratzuko pilotalekuan, gaueko 22.30etatik aurrera, Xorroxin irratia antolatuz. Irrati euskaldunak 1.500 pezeta (60 libera) kobratuko ditu sarreraren truke baldin eta sarrera kontzertuaren aurretik erosten bada, eta 1.800 (72 libera) baldin eta sarrera pilotalekuko txarteldegietan bertan erosten bada. Garestia eman lezake, baina prezio hagit merkea da, kasu batean zein beste, hau da, sarrera aurretik zein bertan erosita, Xorroxin irratia sarrerarekin batera CD bat oparituko duela aintzat hartuta. Xorroxinek urtero gutxienez kontzertu bat antolatzen du, eta kontzertua antolatzen duen baikoitzean gauza bera egiten du: CDa oparitzen du sarrerarekin batera. Biharko CDak bere baitan gordetzen ditu La Pollak 1981. urtean grabaturiko make-tan agertzen den *Banco Vaticano* kantua, Balerdi Balerdiaren azken diskoko kantu bat, eta Pi LTren argitaratu gabeko beste abesti bat.

a di!

Euskalerria Irratia FM 91,4

Egunero astelehenetik ostiralerara, Zokobetailu goizeko 10.00etatik 11.00etara.

Xorroxin Irratia FM 107,5

Egunero 20.00etatik 22.00etara Karakola segi hola gazteendako saioa.

Aralar Irratia FM 106,2

Asteazken zehar 13.30etatik 14.00etara, bertako bizilagun eta pertsonaia ospetsuei elkarriketak.

Irati Irratia FM 107.7n eta 103.8n

Ostiraleroko Txirristi-Mirristi haur-erentzako saioa 12.30etan.

Caseda

Liburutegia hilabete itxita

Casedakoa bezala, Oibar, Agoitz, Ilunberri eta Nabaskozekoak ere itxita daude

Casedako liburutegia itxita dago otsailaren 28az geroztik, bertako langileari hiru urteko kontratua amaitu zitzaionetik. Hala ere, Casedakoa ez da bakarra, azken bost urteetan ateak itxi dituen bosgarren liburutegia baita. Aurretik, Oibar, Agoitz, Ilunberri eta Nabaskozeko liburutegiak itxi zituzten. Herri horietako udalek arazoa konpontzeko eskatu diote Nafarroako Gobernuari.

Erredakzioa / Iruñea

JOAN den otsailaren 28az geroztik itxita dago Casedako liburutegia. Zangozako merindadean azken bost urteetan itxi den bosgarren liburutegia da. Casedakoa bezala, Oibar, Agoitz, Ilunberri eta Nabaskozeko liburutegiak ere itxita daude. Udalen eta Nafarroako Gobernuaren arteko hitzarmen bidez, egin dute aurrera zabalik izan diren bitartean. Orain, liburutegiak berriro zabaltzeko eskatu diote udalek Nafarroako Gobernuari.

Udal horietako ordezkariak bilera egin dute dagoeneko Gobernu Hezkuntza Sailarekin. Javier Markotegi kontseilariak erran dienez, liburutegiak berriro zabaltzeko eskatu diote udalek behar dira, eta une honetan, antza, ez daude, plantillak itxiak direlako. Plantilla aldatzeko txostena egitea izan daiteke arazo honen konponbidea.

Casedako liburutegia liburu-

Zangoza aldean bost liburutegi itxi dituzte azken bost urteetan.

ARTXIBOKOA

zainak zuen hiru urteko kontratua amaitzean itxi zuten. Trinke Kultur Taldeak informazioa eskatu zion Udalarari eta Liburutegien Sareari. Halaber, hiruhun sinadura inguru aurkeztu zituzten liburutegia berriro irekitzeko eskatuz. Oraingoan, baina, itxita jarraitzen du. Casedatik hurbilen dagoen liburutegia Zangozakoa da, 15 kilometrorra.

Oibarko liburutegiari dagokionez, iazko urrian itxi zuten, bertako arduradunak lekualdaketa eskatu baitzuen. Ekainaz geroztik hiru orduz zabaltzen ditu ateak, Udalak kontratatutako

langileekin. Udalak, dena den, errekurtsioa aurkeztu zuen iaz Gobernuaren erabakiaren aurka, baina atzera bota zuten.

Gauza bera egin du Ilunberriko Udalak. 1995eko urrian liburutegiko arduradunak lekualdaketa eskatu zuenean itxi egin zuten. Casedak bezala, Zangozako liburutegia du hurbilen Ilunberri, baina 36 leku baino ez daukenez, ezinezkoa da bertan herri guztietako lagunak biltzea.

Agoitzko liburutegia orain dela bost urte itxi zuten, bertako arduradunari hiru urteko kontratua amaitu zitzaionean. Gober-

nuari berriro zabaltzeko eskatu zion Udalak, baina bertako ordezkariak erran zutenenez, 2.000 biztanletik behetiko herria denez, liburutegiak itxita jarraituko du. Nabaskozekoa orain dela bi urte itxi zuten, eraikinak ez zituelako beharrezko baldintza guztiak betetzen. 1956. urtetik zegoen martxan. Hori dela eta Nafarroako Gobernuari udaletxean irakurketa aretoa jartzeko laguntza eskatu zion Udalak. Herrian hamar urte bitarteko sei bat haur daude. Horietaz gain, Otsagabia eta Ilunberriko ikastetxeetara doazen ikasleak daude. X

Tutera

Ikastetxe batek gaztelaniaz eta ingelesez emango ditu klaseak

■ Elvira España zentroa Nafarroan hezkuntza elebiduna ematen duen lehena izango da

Erredakzioa / Iruñea

ELVIRA ESPAÑA ikastetxeak ingelesez eta gaztelaniaz emango ditu klaseak heldu den ikasturteari aurrera, eta mota honetako hezkuntza ematen duen lehen zentro publikoa izango da Nafarroan. Proiektua Nafarroako Gobernu Hezkuntza Departamentuak onartu berri du, eta hiru edo lau urteren buruan Lehen Mailako Hezkuntza osoa bi hizkuntza hauetan emango da. Gaztelaniaz emango lirateke Gaztelania, Matematikak, Erlijioa-Etika eta Musika, eta ingelesez Ingelesa, Ingurugiroaren Ezagutza eta Soinketa. Proiektu hau Europako Elkartea bultzatzen ari den zentro pilotuen filosofiari dator, bi hizkuntza menperatzea hobesten ari baita egun. Nafarroan badaude bi hizkuntzatan —euskaraz aparte, jakina— klaseak ematen dituzten lau ikastetxe, baina denak pribatuak dira.

Erabakia asteazkenean eman zuen ezagutzera Jose Maria Giganto Elvira España ikastetxeko zuzendariak, eta departamentuaren oniritzia izan du. Horretarako garrantzi handia izan zuten ikastetxearen beraren ezaugarriak. Zentroak badiu baliabide apartak —patioak, gelak, eraikina bera—, eta irakasleak ia erdiak jubilatzeakotan daude. Aipatzekoa da ikastetxe hau itxeko zorian egon zela duela bi urte, matrikulazioek behera egin zutelako nabarmen. Egundik 102 haur ditu ikastetxeak, eta aurreantzean haur hezkuntza eta Lehen Maila osoa emango du. Benjamin de Tudela Institutuko eskola batzuk ere ematen dira zentroan.

Hezkuntza elebiduna jartzen denean matrikulak gora egingo duen esperantza azaldu dute ikastetxeko arduradunek, Tutera osoko eskaintza zabalena izango duelako zentroak: goizeko bederatzietatik arratsaldeko zazpiak arte. Lehen Mailako ziklo bakoitzean (bi ikastaro bakoitzean) bi tutore izango dira, bat gaztelaniazkoa eta bestea ingelezkoa, eta horietako bakoitzak, tutoretzaz gain, klaseak ere emango ditu. Halaber, hezkuntza elebidun honek jarraitu egingo du gero ikasleak goiko zikloetara igarotzen direnean.

Asteazkenean bertan gurasoen elkarteko ordezkariak azaldu zuen irakasleek beraien bultzatutako egitasmo honen berri izan dutela hasieratik. X

Olague

Saihesbidea egiteko proiektua onartu dute

■ Egunero 4.800 ibilgailu igarotzen dira herritik

Erredakzioa / Iruñea

NAFARROAKO GOBERNUKO Herrilan, Gárraio eta Komunikazio Departamentuak Olagueko saihesbidea egiteko proiektua onartu du, Jose Maria Palacios kontseilariak sinatutako foru agindua jasotzen duenez. Emandako datu ofizialen arabera, gaur egun herria zeharkatzen duen Iruñea eta Pausua bitarteko N-121-A errebidetik, egunero, 4.800 ibilgailu pasatzen dira, eta horien % 20 ibilgailu astunak dira.

Errepideak Olaguen zazpi metroko zabalera du, baina tarte batzuetan lau metro eta erdiko zabalera baino ez du alde bietako ibilgailuentzat. Hori dela eta alde batekoek zain egon be-

har dute besteak igaro bitartean. Azken urteetan, gainera, istripu ugari gertatu da Olaguen.

Egoera kezkarri honek Olagueko herritarren kexa piztu du behin baino gehiagotan, eta sarri askotan kalera atera dira euren protesta azaltzera. Errepidea ere maiz moztu behar izan dute, Nafarroako Foru Gobernuari saihesbidea egiteko eskatzeko.

Nafarroako Gobernuak, azkenik, herritarren eskaera horiek aintzat hartzea erabaki du eta Olaguen saihesbidea egiteko proiektua onartu du. Errepide berriari esker, zeharbidetik Olagueko eta ondoko herrietako ibilgailuak baino ez dira ibiliko. X

Mendillorri

Erreferenduma ekainaren 8an egingo da azkenean

■ Eguesibarko Udalak onartu du arautegia

Erredakzioa / Iruñea

EGUESIBARKO Udalak onartu egin zituen asteazkenean Mendillorriko etorkizunari buruz ekainaren 8an egingo den erreferendumerako arauak. Kontsulta goizeko bederatzietatik arratsaldeko zortziak bitarte egingo da, eta mahaiak Mendillorri bertan —sei—, Eguesen eta Badoztainen paratuko dira. Erreferendumean parte hartu ahal izateko, bizilagunek izena emana beharko dute izan egingo azken errolan, edo zabalduko den epearen barruan apuntatu. Horretarako azken eguna apirilaren 30a izango da. Partaidetza izango da sekretua eta zuzena, eta bi galdera izango dira, euskaraz eta erdaraz,

erantzun beharrekoak. Bat izango da «Ados zaude Mendillorri Eguesibarretik bereiztearekin? Bai edo ez». Bigarrena: «Mendillorri bereiztuz gero, zer nahiago duzu? Udal propioa edo Iruñean sartuta?».

Proposamen hau CDN, IU eta HB taldeek onartu zuten, PSOEko zinegotzi bakarrak kontra bozkatu zuen eta UPN abstenitu egin zen. Eguesibarko talde independente zinegotzi batek aldeko botoa eman zuen eta besteak kontrakoak. UPNko taldeak zenbait proposamen egin zituen erreferendumean egingo diren galderetan hainbat puntu aldatzeko, baina bakarrik gelditu zen, PSOE alderdiko ordezkariaren laguntza besterik ez baitzuen izan. X

Bi nafar
'Bidegileak' bilduman

Euskaldunberri eta euskaltzale

Pedro Diez de Ulzurrun eta Faustino de Zerio nafarrak Eusko Jaurlaritzako 'Bidegileak' bilduman

Kalean dira Pedro Diez de Ulzurrun, Faustino de Zerio y Segura, Andoni Urrestarazu 'Umandi' eta Odon Apraizi buruzko lanak, Eusko Jaurlaritzako Hizkuntz Politikarako Sai-lordetzaren eskutik. 'Bidegileak' bildumaren zazpi-garren alea osatzen dute Alberto Barandiaran EUSKALDUNON EGUNKARIAKO kaze-tariak, Enrike Diez de Ulzurrunek, Xabier de Zerio eta Blanca Urgellek idatzitako liburuxkek.

Edurne Elizondo / Iruñea

LAU BIDE GILE eta euskaldunberri gorenaren artean, beraz, bi nafar: Pedro Diez de Ulzurrun eta Faustino de Zerio y Segura. Biak euskararen bultzatzaile izan baziren ere, ezberdina da biek egindako ibilbidea, ezberdinak baitzituzten ingurua eta bitartekoak.

Alberto Barandiaran kazetari eta idazleak Pedro Diez de Ulzurrun sendagile eta euskaltzalearen bizitza eta lana bildu ditu 24 orrialdeko liburuan. Diez de Ulzurrunek euskara prestijia-tzeko egindako lana nabarmendu du batez ere, «hark lortu baitzuen Diputazioak euskara saritzea, herriz herri haurrei egindako azterketen bidez. Haurrak eta gurasoak konturatu ziren euskaraz mintzatzea ez zela lotsagarria». Halaber, bertsolarien txapelketen bidez euskarari festa kutsua eman ziola azpimarratu du kazetariak. «Finean, ordura arte inork egin ez zuena egin zuen Diez de Ulzurrunek, aitzindaria izan zen». Diez de Ulzurrunek besteak beste ikastolen eta euskal argitalpenen alde egindako lana azpimarratu du Barandiaranek. «Sekula ez zen politikan sartu, eta, horri esker, gauza handiak egin ahal izan zituen Diputaziotik, bertan zituen lagunei esker. Bertakoen babesa galdu zuenean, dena moztu zen».

Nafarroan euskara bultzatzeko ia berak bakarrik egindako lana hagitz oparoa bada ere, askoren-tzat Diez de Ulzurrun ezezaguna dela aipatu du Alberto Barandiaranek. «Gizon isila zen, eta itza-lean egin zuen lan. Liburua aurkeztu genuen egunean, adibidez, Diez de Ulzurrun betidanik eza-gutu zuen emakume bat hurbil-du zitzaidan, baina aitortu zidan ez zekiela hainbeste gauza egin zuenik».

Euskararen aldeko bizitza

• 1924. urteko abenduaren 27an jaio zen Pedro Diez de Ulzurrun, Iruñeko San Anton ka-lean. Lehenengo ikasketak Iruñean egin ondoren, Zaragozara

Diez de Ulzurrun eskola batean, haurrei euskarazko azterketa egiten.

Humanista handia izan zen Faustino de Zerio, Bargota apaiza.

joan zen Medikuntza ikastera. Karrera amaituta, Basurtuko eritetxean egon zen bi urtez, barne-mediku lanetan.

Euskaltzaletasuna txikitandik piztu zitzaion, etxean ezagutu baitzuen euskal giroa. Euskara, baina, bakarrik eta bere ahalegi-nari esker ikasi zuen Diez de Ulzurrunek. Hamahiru urterekin hasi zen ikasten, *Intxaurrondo* izeneko gramatikarekin. Zaragozan eta Basurtun jarraitu zuen, eta Iruñean berriro, Nafarroako Diputazioak antolatu zituen euskarazko klaseetan izena eman zuen 1952an. Klase haiek 1936az geroztik debekatuta zeuden, eta Diez de Ulzurrunek Francisco Tirapu irakaslearekin egin zuen lehenengo ikastaroan hasi zen euskaraz mintzatzen.

Klaseak ez ziren hutsetik sortu, urte haietan berpizten hasi baitzen euskaltzaletasuna, 1936ko gerraren ondoren. Jose Javier Urmeneta, Luis Arellano, Arantza eta beste batzuek euskararen aldeko politika duina eskatu zioten orduko Diputazioko lehendakari Carlos Gortariri. Principe de Viana Erakundearen barruan Euskararen Aldeko Saila osatu zuen hark. Nafarroan euskara prestijiatzea zen lehen helburua, psikologia aldetik lan egitea, euskara altxatzeko. Diputazioak hainbat baldintza ezarri zuen saileko burua izanzen zena aukeratzeko: gaztea, euskalduna, 1936ko gerran ez alde batean ez bestean ibilia eta laikoa. Pedrorengan pentsatu zuten denek.

Handik lan handia egin zuen

Bi nafar
'Bidegileak' bilduman

Diez de Ulzurrune euskararen alde. Lehenengo betebeharra euskararen atzerakada gelditzea izan zen, eta, horretarako, herriz herri ibili zen haurrei euskarazko azterketak egiten. Baina, zalan-tzarik gabe, Nafarroako Bertsolarien I. Txapelketa izan zen sailaren garai hartako ekitaldi nagusia. Diputazioaren laguntzarekin egin izanak ate gehienak zabaldu zizkien. 1963an Iruñeko Gaiarre antzokian egin zen finala lehendabiziko aldiz.

1966. urtean beste urrats bat egin zuen Euskararen Aldeko Sailak, *Príncipe de Viana euskal orria* aldizkaria sortu baitzen, nahiz eta lehenengo alea *Orreaga* izenarekin kaleratu. Diez de Ulzurrune, Urmenetak eta Sastrustegik gidatzen zuten taldeak euskara zaintzea ez zela nahikoa erabaki zuen, irakurtzeko modurik ez bazegoen. Diez de Ulzurrune hartu zuen ardura bere gain, eta artikulatuak jaso eta argazkiak aukeratu ezezik, *Ikusle* izengoitiarekin *Euskal Herriko leihoa* saila ere plazaratu zuen, besteak beste.

Diputazio barrutik ere, ikastolen alde egin zuen Pedro Diez de Ulzurrune. Hari esker, hain zuzen, Diputazioaren dirulaguntza jaso zuten lehenengo ikastolek, Barandiaranek nabarmendu duenez. 1970. urtean Diputazioak erabaki zuen ikastetxe elebidunak sortzea bere eskumenetako bat zela, eta 1971n elkarte bat sortu zen erabaki hori bideratzeko. Urte hartako martxoan, baina, Diputazio berria osatu zen, eta Javier Urmeneta agintetik desagertu. Pedro Diez de Ulzurrune babesik gabe gelditu zen. *Príncipe de Viana* aldizkarian egiten zuen lanean jarraitu zuen, baina talde berriaren presioa indartsuagoa izan zen. Dena utzi eta etxera itzuli zen sendagilea. Ez zuen lan publikorik berriro onartu, nahiz eta euskal munduko beste mugimendu askoren alde egin, tartean ikastolak eta EGUNKARIA bera. 1994. urteko urriaren 20an zendu zen, hesteetako minbiziak jota.

nire ustez, horretan lortu zuen maila gorena. Erlijioari, herriari eta maitasunari buruz idatzi zuen, azken hori zentzu zabalean ulertuta. Euskararen aldetik, oso aberatsak dira De Zeriores lanak».

Bargotako euskaldun, euskaltzale eta abertzaleak egindako lanak, gainera, bere herrian eragina izan duela nabarmendu du Diez de Ulzurrune, «gaur egun, Vianako ikastolara joaten baitira bertako haur gehienak». Oro har, baina, Faustino de Zeriores lana eta bizitza ez direla ezagutzen uste du.

1913. urtean sortu zen Faustino de Zerio Bargotan, abenduaren 15ean. Lehendabiziko ikasketak jaioterrian egin zituen, eta,

Alberto Barandiaran:
«Pedro Diez de Ulzurrune euskara prestijiatu zuen egindako lanaren bidez»

Enrike Diez de Ulzurrune:
«Faustino de Zerio gauza bitxiak egin zituen olerkigintzaren arloan, eta hor lortu zuen maila gorena, nire ustez»

ondoren, Iruñeko apaizgaitegira joan zen. Logroñokoan egin zituen apez ikasketak eta Bargotan eman zuen lehenengo meza. Logroñoko apaizgaitegira irakasle lana egiteko itzuli zen. Bizitzako azken urteak eri eman zituen, eta hori zela-eta 1977. urtean betiko itzuli zen Bargotara. Han, euskarazko klaseak eman zituen herriko gazteek eskatuta, 1982. urteko maiatzaren 15ean heriotzak hartu zuen arte.

Kodes mendien eta Ebro ibaieren artean kokatua dagoen Bargota herrian jaioa —Logroñotik kilometro gutxira—, postaz jasotako gramatika liburuen bidez ikasi zuen Faustino de Zerio euskara. Eta Iruñeko apaizgaitegian zebilela jada, euska-

raren aldeko jarrera agertu zuen. Jokabide hori, ordea, ez zen hango zenbaiten gustukoa izan eta Logroñora joateko eskatu zuen. Han egon zen eritasunak Bargotara eraman zuen arte.

Faustino de Zeriores euskarazko lanei dagokienez, bi arlo nabarmentzen dira: olerkigintza eta narratiboa. Euskal Herriko hainbat aldizkaritan ikusi zuten argia haren lanek, *Zeruko Argia*, *Goiz Argi*, *Arantzazu* eta *Príncipe de Viana*-n, besteak beste. *Juan del Biurko* edo *Biurko* sinatzen zuen. 1961. urtean, halaber, *Euskera* deitutakoan Azkuek Mariano Mendigatza bidankotarrari idatzi gutunak bildu zituen Bargotako apaizak.

Pedro Diez de Ulzurrune, Miguel Arozamena lesakarrari txapela ematen.

Bargotako apaiz

euskaltzalea • Faustino de Zerio Bargotako apaizari buruz, Enrike Diez de Ulzurrune Euskalerrira Irratiko kazetari eta idazleak eta Xabier de Zerio haren ilobak idatzi dute hogei orrialdeko liburuxka. Bargotakoari buruz mintzatzean, giro erdalduneko politikari, erlijioari eta hizkuntzari buruz bere pentsamoldea sutuki defendatzeko izan zuen ahalmena azpimarratu du Enrike Diez de Ulzurrune. «36ko gerra hasia zela, adibidez, euskaraz eman zuen bere Aitzindar Meza, eta euskaraz egin zituen ere haren oroigarriak. Aldegiteko aholkatu zioten horren ondotik, eta Arabara joan zen».

Irakasle lanean ikasleengan pizten zuen miresmena ere aipatu du Diez de Ulzurrune, «humanista handia baitzen». Idazle lanean idatzi zituen ipuin, narratiboa, artikulua eta olerkiak izan ditu aipagai. Guztien artean, Faustino de Zeriores olerkigintza azpimarratu du kazetariak: «Gauza bitxiak egin zituen eta,

PEDRO DIEZ DE ULZURRUN, Faustino de Zerio, Odon Apraiz eta Andoni Urrestarazuren berri ematen duten liburuxkek *Bidegileak* bildumaren zazpigarren alea osatzen dute. 1989. urtean plazaratu zuen Eusko Jaurlaritzak lehenengoa, eta 1994. urtean izan ezik —lehenengo bi aleen berri argitalpenak egin zituztelako—, orain artean urtero ale berri batek ikusi du argia.

Euskal hitz izeneko eta Eusko Jaurlaritzako Hizkuntz Politikako Idazkaritzak antolatutako —Sailordetza da orain— erakusketa da *Bidegileak* bildumaren oinarria. Euskararen ibilbide historikoa gizartearen txerta-

tuta agertu nahi zuen erakusketa horrek. Arrakasta handia lortu zuen eta *Bidegileak* bildumaren sorrera ahalbideratu zuen.

Eusko Jaurlaritzako Hizkuntz Politikako Sailordetzako langileen eta liburuxken idazleen lana dago atzean. Eta lan horren helburua Hizkuntz Politikako teknikariak azaldu digutenez, «euskara sustatu, sendotu, zabaldu eta normalizatzeko saioetan eragina izan zutenen historia azaltzea da». Orain artean, mota askotako pertsonaia izan dira *Bidegileak* bildumako protagonistak: hizkuntzalariak, euskaltzaleak, idazleak, olerkariak, ikerlariak,

irakasleak, editoreak... Azken horren barruan kokatu dituzte Pedro Diez de Ulzurrune eta Faustino de Zerio nafarrak, hain zuzen.

Bidegileak aukeratzeko, soslaia zehatza prestatzea da egin beharreko lehenengo gauza. Zazpigarren alea osatu dutenari dagokionez, euskaldunberriak, inguru erdaldunetakoak eta sustatzaileak direla azpimarratu dute Hizkuntz Politikako teknikariak. «Beraien arteko lotura bilatzen saiatzen gara», aipatu dute. Diez de Ulzurrune, De Zerio, Apraiz eta Urrestarazuren arteko sustatzaile izatea da. Bildumaren arduradunek esan dutenez, «laurek egin dute lan euskararen

alde, euskara zabaltzeko, baina inguru ezberdinean, eta bitarteko ezberdinekin ere bai».

Bildumaren zazpigarren alea nafar eta arabarrek osatzen dute, Eusko Jaurlaritzak argitaratzen badu ere Euskal Herri osoko bidegileen berri ematea baitu helburu. «Gure gaia euskara da, euskaltzaleasuna, aitzindariak, berdin dio nongoak diren. Jendea aukeratzen da uste delako beren lana emankorra izan dela eta aitzindari izan direla hainbat esparrutan. Diez de Ulzurrune, adibidez, Diputazioan egin zuen lan, eta erakunde horretatik egin zuen euskararen alde; beraz, hizkuntz politikan

aitzindari dela erran daiteke. Umandi, halaber, aitzindari da berak egin zuelako gerraren ondoren euskara irakasteko lehen gramatika.

Gasteizen esaldi ezaguna dago, alegia, Umandiren ikasleak izan direla gaur egungo Gasteizko euskaldunen irakasleak.

Bidegileak bildumako aleak Euskal Autonomi Elkarteko ikastetxe guztietan banatzen dituzte, baita liburudendetan ere. «Gure helburua euskararen inguruko albiste historiko eta soziolingüistikoak zabaltzea da, eskolatan horren berri izan dezaten, eta jendea euskaltzaletzeko informazioaren bidez». X

Euskaigintzan aitzindariak

Xanti Begiristain

Erdaraz hitz egitea euskaldunek behartuta

■ Jarri dudan idazburua luzea eta beharbada nahasi samarra gerta liteke, horrexegatik berehalaxe saiatu behar dut argitzen, badaezpada ere.

Hara, bizi garen gizarte bitxi eta berezi honetan, sarri askotan gertatzen dira zelebrequeriak. Batzuk polit eta atseginak suerta daitezke, baina beste batzuk, aldiz, oso nazkagarriak.

Maiz entzuten da hemen, Euskal Herrian, pertsonok eskubidea dugula aukeratzeko nahi dugun hizkuntza momentu eta leku bakoitzean, baina gero errealtatean asko eta askotan frogatu ahal dugu hori ez dela egia. Eta horrelako zerbait gertatuz gero erdaldunekin, edota giro eta erakunde erdaltzaleetan,

kal-euskaltzaleekin». Esate baterako, orain dela hilabete gutxi Iruñeko telebista jakin batek egin zidan elkarrizketa bat zuzenean. Telebista hori esan daiteke, erakunde bezala behinik behin, ez zela batere euskaltzalea, nahiz eta gero barruan enplegatu euskaldun ugari eduki. Elkarrizketatu ninduen esataria, hain zuzen ere, euskalduna eta laguna dut. Pentsa dezakezue zer-nolako egoera arraro eta desatsegina gertatuko zitzaidan hura, non eta lagun euskaldun batekin erdaraz hitz egitera beharturik izan bainintzen kameraren aurrean.

Baina, gorago esan dudana bezala, okerrago iruditzen zait oraindik ETB2rekin udazken aldean gertatu zi-

izorragarria izanda ere, nola edo hala, zer edo zer uler daiteke, baina euskaldunok erdaraz hitz egitera behartzen gaituztenean beste euskaldun batzuek, eta gainera, teorian behintzat, euskaltzaleak diren pertsona eta erakunde ofizial horiek, orduan nire harridura eta amorrazioa dezentekoa izaten da, batez ere behin eta berriz errepikatzen baldin badira egoera eta gertaera horiek, sarritan gertatu ohi den bezalaxe.

Sarrera luze honen ondoren, adibide batzuk jartzera noa aida batean. Lehen-dabiziko muturrekoa Iruñeko ikastola batean hartu nuen, esan zidatenean haurrei dena gaztelania hutsean hitz egin behar niela espainieraren ikastorduan. Esan bezala, niretzat lehen-dabiziko makilakada izan zen orain dela hamabost bat urte, baina jakina, gogoan hartzen baldin badugu Hego Euskal Herriko heziketaren ildo nagusiak Madrilen ematen direla, orduan ulergarrixeagoa izan daiteke, nola edo hala.

Baina niretzat askoz ere gogorrago eta ulergaitzagoa da antzeko zerbait gertatzea talde, pertsona eta erakunde «eus-

tzaidana. Iruñeko udaletxean bilera bat izan genuen, eta bukatu ondoren ETB2ko kazetari bat hurbildu zitzaidan bere kameralariarekin galdera batzuk egiteko. Nik, ETBrako zenez gero, galdetu nion ea erantzun ahalko ote niokeen euskaraz, eta berak aitzakia batzuk jarrita, oso modu egokian gonbidatu ninduen gaztelaniaz erantzutera.

Gorago ere iruzkindu dut horri buruzko nire iritzia, beraz ez dut errepikatuko, baina laburpen moduan esanen dut arrunt gaizki iruditzen zaidala, eta gainera hagitz axolakabea, izan ere, bai baitakit horrelakoak egunero jazotzen direla ETB2 eta Radio Euskadin besteak beste. Hauek biak nahita azpimarratu ditut, komunikabide publikoak direlako, EAEkoak, eta teorian behintzat, sortuak izan zirelako Euskal Herriko pertsona euskaldun eta erdaldunen artean zubi-lanak egiteko, baina euskaldunak erdaraz hitz egitera bultzatuz, nekez islada daiteke herri euskaldun honen portzentaia txikia fidelitasunez.

Gero kexatuko gara euskaldun asko erdaraz mintzo delako gehienetan... ■

Klasiko bitxi • arront klasiko

Joxemiel Bidador

Goñiko klonikoak

■ Markotegi osaba-loba Zinez gutti datezke Marcotegui gizaki politiko gartzaren berri jaso ez duten nafarrak. Ezezagunagoak ordea bere aitzinekoak zitezkeen pareak, biga izenkide, biga herikide, biga lankide ber tokian ere. Ez ote da honakoa klonikoa erabat? Martin Jose Marcotegi, geure artean bego osaba Martin, Goñiko Elkoien etxaldean 1740.ean sortu zitzaigun, eta 1791.eko ekainaren 10az geroztik Azantzako erretoire ihardun zuen luze, sortetxean 1815.ean zendu zen arte. Martin Jose Marcotegi Guridi, berriz, geure artean bego 10ba Martiniko, 1766.eko uztailaren 9an munduratu zen jagoitik ezaguna zaigun hartan. Iruñean gorki eskolatu ostean, 1781.ean tonsuratu eta 1791.eko martxoaren 10an apez agitu zitzaigun. 1814.etik 1832.era Azantzako erretoire genuen osabaren tokian, eta 1843.eko uztailaren 26an Goñiko apaiza zen Martin Gulinarene etxean itzali zen betiko. Bistan da klonikotasun erzo hau ez dela inondik inora ere kronikagarria, eta gaurkoan nafarkarizatzearen zergatia beste batetan datza, hala beharko hondarrean. Ezagun denez Goñerrikoa hagitz berriki arte eremu euskalduna izan dugu, aunitzen zorabio marrantatzailea sort lezakeena. Ez gara ailekoko datu eliz zoroetan, hortako badira gu baino jakindurizko osin sakon eta maratzagokoak, Bonaparteren mapatik hasita, Franzisko Ondarra bakalkuko buruñurdunak taigabe harrotzen dizkigun Goñerri idoro euskal testuetaraino. Edozein modutan badira bazterretan geratu berri zaharrak, horren garrantzitsuak ez litezkeenak, baina bitxikeriak orok duen xarma erakargarriaren jabe seguru direnak. Horrelakoa liteke Markotegitarrek eskeini lekukotasuna. Luis Villasanteri, Korrikak baino lehen, Euskaltzaindiak egin zion omenaldirako, Endrike Knörr irakasleak Un sermón de Martín Joseph Marcotegui, de Goñi, predicado en Ollo (1777) izenburu mordolileko artikulua ondu zuen. Ez dira asko Elkoiengekoein gaineen Gasteizkoak argitu zizkigunak, eta ezagun da ez dakielako nondik nora doan. Artikuloaren funtsa Dulantziko Klarisen komentuan dagoen 1777.eko euskal sermoi bat dugu. Huraxe 67 orrialdetako kaier eskuizkribu batean da, 1830.eko data daraman Arantzazuko historia baten jarraian. Sermoiari buruz ez bide dago zalantzarik aipatu osaba Martinek egin zuela, eta esan urtean Olloko elizan ogutzi ere egin zuela. Bost lgandeetan jarraian haizaratzekoa, erramu egunean kitto mugaduna, aitorpena du gai nagusi. Garai honetarako ezin egokiago apika. Predikua egungo ollarigo ugarien aztoragarri dateke, bada «aqui nunca se ha hablado el vasco». Honen frogatzeko Eusebio Etxalarkoak Eriki-zundi Irukoitza famatua Olloko ere galdatu izana lagungarri datorkieke. Eusebio Elzaurdia Zubietak, mende izenez ekartzearen, Larrekok jakinarene gaineen jarriarik aitzinera zezakeen itaundegia, izan ere engoitik harana erdalduntzat jotzen zutenel aitzizkoak 1924.eko abuztuaren 27ko La voz de Navarra egunerokoan oldartu baitzen El último euskeldun de Ollo artikuluan. Bertan Franzisko Ollakarizketa Sarasa zenaz zerabilen, baita horren

argazki batez ere hornitu. Markotegi nagusiak egin lanera arrabilduz, bihoa segituan izkiriaturikoaren lagina erakusgarri: «Beguire zazie misse pintatu batean daudela soldado asco alde batetik, eta bestetik guerra emateko: icusico tuzie zaldiaic nai dutela saltatu besten contra, soldadoac arturic beren lanzac badirudite naitustela batac bestecac atravesatu; beste bazuec daude beren escopetequi puntarie eguiten ya descargazeco: eta biurzen bazara andic urtebatera edo nai duzunean, eta begiretu misse ure icussico dituzu postura artan bertan, eta esutela daus eguin: bada nola orla? ES QUE DA PINTURA BAT, esta guerra eguiascoa, baizic guerraren pintura, edo semejanza bat. Gorago ekarri Arantzazuko historiak ez zekarren hagitz juzku ona Arabako euskaltzainak, eta Luzuriagaren Parainfo Celeste ezagunaren laburtze baizic ez dauka. Alabaina, lan honen hasmentan honela zioen Markotegi txikerrak: «Di principio a este compendio de San Ignacio de Loyola el 31 de agosto de 1930». Beraz, izenburua barrenekoarekin bat ez etortzearen kariaz, aratz begizta daiteke lan bat baino gehiagoren egilea genuela, eta ez bata ez bestea argitaraturik izan ez ziren arren, bazuen bere garalan karrikara jaulkiririk, zertaz eta San Migeli buruzkoa. Compendio de la Historia de la aparición de San Miguel de Excelsis en el monte de Aralar, jurisdicción de la villa de Hugarte Araquil en el Reino de Navarra, Iruñeko Franzisko Erasun Radaren moldiztegi, 1828. urtean, alegia. Liburu honen hamabi kapituloetan iada arras ezaguna zen historiaren berri ez zuen eman besterik gabe, behin eta berriz errepikatu izan den moduan, eta txikikerietan naraogo txirikordatu zuen idaztaren haria. Eskeintzen digun toponimia ugaria egun guztiz erabilgarria suerta liteke, esaterako Santutegiaren inguruko lekuizenak: Mendibezua, Izaga, Txanpain, Allazozabal, Aginarte,.... Argi ta garbi uzten du behin baino gehiagotan euskaldun jatorra dela, toponimoen ematen dituen itzulpenengatik nola beste hitzen interpretazioarengatik: «La ermita de San Miguel de Goñi está en el término de Udeloa, que en bascuence quiere decir proximidad de barbechos», edo «Colono que en vascuence se dice maizterra». 1787.eko uztailaren hamaikan, osaba Martin, biloba Martintxo, Olloko Juan Fermin Sagues, Migel Esain frantxikotar anaia, eta Urdanozko abadea zen Jose Antonio Ibarrola boskoteak Goñiko Done Migeleko ermitara egini txangoan, hilari ikaragarria idoro zuten eraikinaren barruan. Hilobaren estalkia mugitu zutenean, jendaki baten hezurdura azaldu zitzaizen, eta Teodosio Goñikoarena zitekeelakoan Iruñeko gotzaia deitu zuten. Honek ixilean guardatzeko agindu zien, berebiziko ikerketak afera osoa argitu artio. Ikerketaren emaitzak agertzeke dirau oraino. ■

Urrutibeheityren Donapaleuko Museoa

Joan den urtean bete zuen hamargarren urteurrena ospatzeko museoak bost areto berri zabaldu ditu

Nafarroa Behereko Museoak hamargarren urteurrena ospatu zuen iaz, eta hori dela eta, bost areto berri zabaldu zituen. Orain dela hamazazpi urte erretiratu zen eta Amikuzeko kantonamenduan hagitz preziatua den Urrutibeheity doktorea da bertako arduraduna, bai eta museoaren sortzailea ere. Donapaleuren hiriburutza historikoa defendatzen du, Donibane-Garaziren kaltean.

Julen Arriola / Donapaleu

MUSEOAK Herriko Etxeko lehenengo solairu osoa hartzen du eta bi ardatz nagusi ditu: Nafarroa Beherearen historia, XVI. mendeko erresuma zahararen banaketatik abiatuta, eta Donejakueko hiru bideen elkargunea: Donapaleu.

Lehenengo galari dagokionez, «lehen bagenituen Nafarroako batasunari buruzko elementu ugari, XIV. mendetik indarrean den moneta adibidez, baina gure asmoa batez ere izan da ikuspuntu historikotik Nafarroara lotzen gaituzten elementuei eustea, eta 1521. urteaz geroztiko Nafarroa Behereko Erresumaren historia azaltzea», azpimarratu du Urrutibeheityk.

Horri guztiari buruz hitz egitean, hiriburutzaren polemika agertzen da. «Historia ez da batere ezagutzen», aipatzen du Urrutibeheityk, «eta euskaldunek ez dute batere interesik. Gainditu egiten ditu historiak. Historiaren beharra ez dute argi ikusten, eta ondorioz gai honetan ez dira objektiboak».

Zalantzarik gabe museo polemikoa da Donapaleuko, Donejakue Bidearen inguruan ere irizki kontrajarriak pizten dituen teoria jasotzen baitu. «Polemikaren gakoa zera da», dio museoaren arduradunak, «hemendik pasatzen diren Donejakueko hiru bideek bat egiten duten bidegurutzea non kokatu. Mundu guztiak Ostankon dagoela erraten duen bitartean, aipatu behar da XII. mendeko agiri bakarra dagoela, eta hori ere interpretatu behar da, 'hiru bideek Ostabatian egiten dute bat' baino ez baitu erraten, eta 'ad' preposizioak hurbiltasuna adierazten du latinez, Ostankotik hurbil beraz. Hiru bideak aurkitu ditut eta Donapaleutik hiru kilometrora elkartzen dira. XII. mendetik aurrera, Frantziako ekialdeko eta mendebaldeko bide guztiek Lagarragako ospitalean egiten zuten bat», amaitu du Museoaren arduradunak.

Museoak dituen alderdirik interesgarrienetakoan artean aipatu behar da Nafarroako Erresumaren moneten parte bat hiri horretan egin zela. Aurkeztutako agiriaren arabera, Karlos II.a Gaiztoa deituak sortu zuen Moneta-

Museoak Herriko Etxearen lehen solairua hartzen du.

ren Etxea, egungo Gambetta eta Justizia Jauregia karriken artean kokatua. Bertan dira garai horretan egindako txanpon asko, 1351. urtekoa zaharrena eta 1670ekoa berriena.

60 langile biltzen zituen lantegia zen orduan, eta indarrean jarraitu zuen 1672. urtera arte, Luis XIV.aren menpe betiko itxi zen arte. Horren inguruan bada aipatu beharreko bitxikeria bat: lantegia itxita zegoen tarteak chomage izenez agertzen dira agiri historikotik, frantsesez gaur egun langabezia adierazten duen hitz bera.

Eskuz egindako museoak • Historiaren zale izan da bizitza osoan Urrutibeheity, baina orain hamazazpi urte erretiratu zen arte ez zen hasi museo egiteko ideia aztertzen.

Honela gogoratzen du: «Ideia sortu zen agiri eta ezagupenek osatutako oinarria nuelako nik,

baina ez, ordea, horiek erakusteko tokirik».

Erretiratu zenean hirugarren adinekoen kultur taldea osatu zuen, eta, proiektua zehaztu ondoren, berak zuzentzen duen Museoaren Lagunak bilakatu zen elkarte. Egin beharrekoak iru urtetan egin ondoren, 1986an zabaldu zuten museoak.

«Donapaleuko Udalak libera bakar bat ere ez zuen inbertitzea eta gehiena gure diruz egin behar izan genuen, baina azkenean dirua ez zen arazo izan», gogoratu du.

«Pena da museo sendagile lanean ari nintzen bitartean egin ez izana, orduan agiri eta altzari zahar asko salbatu ahal izanen nuelako. Nahi adina gauza zahar eman izanen zidan jendeak, euskaldunek ez baitiegu inolako garrantzirik ematen altzari zaharrei».

«Niretzat historia medikuntzaren osagarri izan zen. Beti inte-

resatu zitzaidan eta Pauen zeuden agiriak aztertzeak erraztasun asko izan nuen beti», azaldu du Urrutibeheityk. «20 urtez, nahi nituen agiri guztiak bidaltzen zizkidaten Donapaleuko Herriko Etxera, eta aztertu ondoren, hamabost egunetan bueltan bidaltzen nituen. Urtean behin Parisera igotzen nintzen astebetez, Artxibo Nazionalen Nafarroako Estatu Nagusiei buruzko agiri asko baitago bertan», jarraitu du.

Museoa berak egindako gauza dela berehala igartzen da. Agiriak balore historiko handia badute, euskarri grafiko eta hitzezkoak eskuz eginda daude: eskuz margotutako mapak, eskolan erabiltako erreglekin egindako etiketak... Orain hamar urte makinaz idatzi zuten katalogoa ere ez du inork ordenadorez idatzi oraindik. Urrutibeheity eta bere lagunen eskuzko lana da museo osoa, eta horrek, hein handi batean, xarma berezia ematen dio.

Hamargarren urteurrena dela eta zabaldutako bost areto berrien osaketa ez da berdina izan, baina. Udalak ez zuen dirurik eta elkarteak beste norabait joan behar izan du horren bila. Kultur Ekintzako Herrialdeko Zuzendaritzaren dirulaguntzari esker hasi ziren lehenengo lanak, eta iaz abian jarritako Garapenerako Taldekako Proiektu bati esker barrukoa egin zuten.

Hilariet eskaini diete areto bat. Besteak beste, Donazaharren aurkitutako XIV. mendeko zaldun batena ikus daiteke. Bigarren areto berria nekazaritza tresna zaharrei eskainitakoa da, erromatarrek Euskal Herrian utzitako aztarnen hirugarrena, eta txokolata egiteko tresnei laugarrena. Baserri bateko sukalea ere ikus daiteke berrikuntzen artean. Azkenik, ikus-entzunezko aretoa dago. Uribarrenaren sei eskulturak osatzen dute erakusketa.

Donapaleu, Nafarroa Behereko hiriburu

DONAPALEUREN hiriburutza sutsuki defendatzen du Urrutibeheityk, eta «euskaldunen ezjakintasunak» haserretu egiten du. «Donibane-Garazikoek erraten duten ez bezala, Nafarroa Behereko hiriburu bilakatu zen Donapaleu, bertan baitzegoen kantzelaritza, 1889. urteko Iraultza Frantsesa bitartean indarrean egon zena», azaltzen du Urrutibeheity doktorea.

«Garazi Armadaren plaza zen eta horrek sortzen du nahasketa. Ga-

razi Baigorri, Irisarri, Iholdi eta Orzaizeko hiriburu zen. Baina Nafarroa Behereko hiriburu Donapaleu izan zela erran daiteke bakarrik. Ikuspuntu historikotik, hori da egia. Hortik aurrera, jendeak nahi duena erran dezake», nabarmetzen du doktorea.

Urrutibeheityk ez du uste polemikarik dagoenik. «Dagoena, historiaren ezjakintasun izugarria da», aipatzen du. Jende gehienak bi hiriburu izan zirela erraten badu, berak azpimarratzen

duenez, «hiriburutza kontzeptua ez zen existitzen Euskal Herrian, inon agertzen ez den definizioa da. Hiriburu bati dagozkion elementuak kontuan hartzen baditugu, hala nola moneta, Estatu Nagusiak eta kantzelaritza izatea —lurralde baten gaineko eskumena zehazten dutenak, finean— Donapaleuk bakarrik bildu zituen».

Museoko agiriak frogatzen dute 1522. urtean Estatu Nagusiak bildu zirela eta hiria kantzelaritza izan zela 1524 eta

1624 bitartean. Urrutibeheityk dioen legez, gainera, «Donapaleuko armaria ikusiz gero, Nafarroako armaria bezala dela agerian gelditzen da, baina inork ez du erran, balore hori kendu egin zaio. Udalak berak arma horiek erabiltzen ditu bere idazpuruan zehazten dutenak, finean—Donapaleuk bakarrik bildu zituen».

Hiriko historiari berari buruz, hain zuzen, Donapaleun Monetaren

Etxea zegoela jasotzen duen lehen agiria Donapaleu hiri bezala agertzen duen lehenengoa ere bada. «Nafarroan Donejakue Bidean garai hartan erakitako Erriberri deitutako seiak aztertu ditut nik. Horregatik du bide honek garrantzia eta lotura historikoa. Hiri berri horiek guztiak XII. mendean hasieran sortu ziren, nahiz eta Ostankotik hurbil baina ez egon agiri historikotik, bere sorrera 1228. urtean kokatzen dutenak», dio Urrutibeheityk. X

* ◆ Ana Martinez ◆ Txirrindularia

«Tourrera joan nahi dut»

Nafarroako emakume txirrindularientzat joan den larunbatean abiatu zen aurtengo denboraldia, Agurainen. Tartean izan zen Ana Martinez, Caja Rural-Saioa taldeko txirrindularia. Lehenengo lasterketa horretan, ordea, ez zuen zorte handirik izan: erori egin zen, eta hamaseigarrena izan zen helmugan. Ilusioa ez du galdu, hala ere.

Eduene Elizondo / Iruñea

OTXONDO bizikleta dendan hartu gintuen Ana Martinezek asteartean, han egiten baitu lan arratsaldero. Goizero entrenatzen dela kontuan hartuz, beraz, bizikleten artean ematen du eguna txirrindulariak.

■ **Denboraldiaren hasiera ez da oso ona izan.**

Ez, zorte txarra izan nuen larunbatean. Lehenengo lasterketa zenez nahiko urduri atera ginen denak, eta bigarren kilometroan lurrera erori ginen batzuk. Pena izan zen, baina oraindik denboraldi osoa dugu aurrean.

■ **Larunbatekoa alde batera utzita, beraz, gogoz eman diozu hasiera. Zer helburu duzu aurtan?**

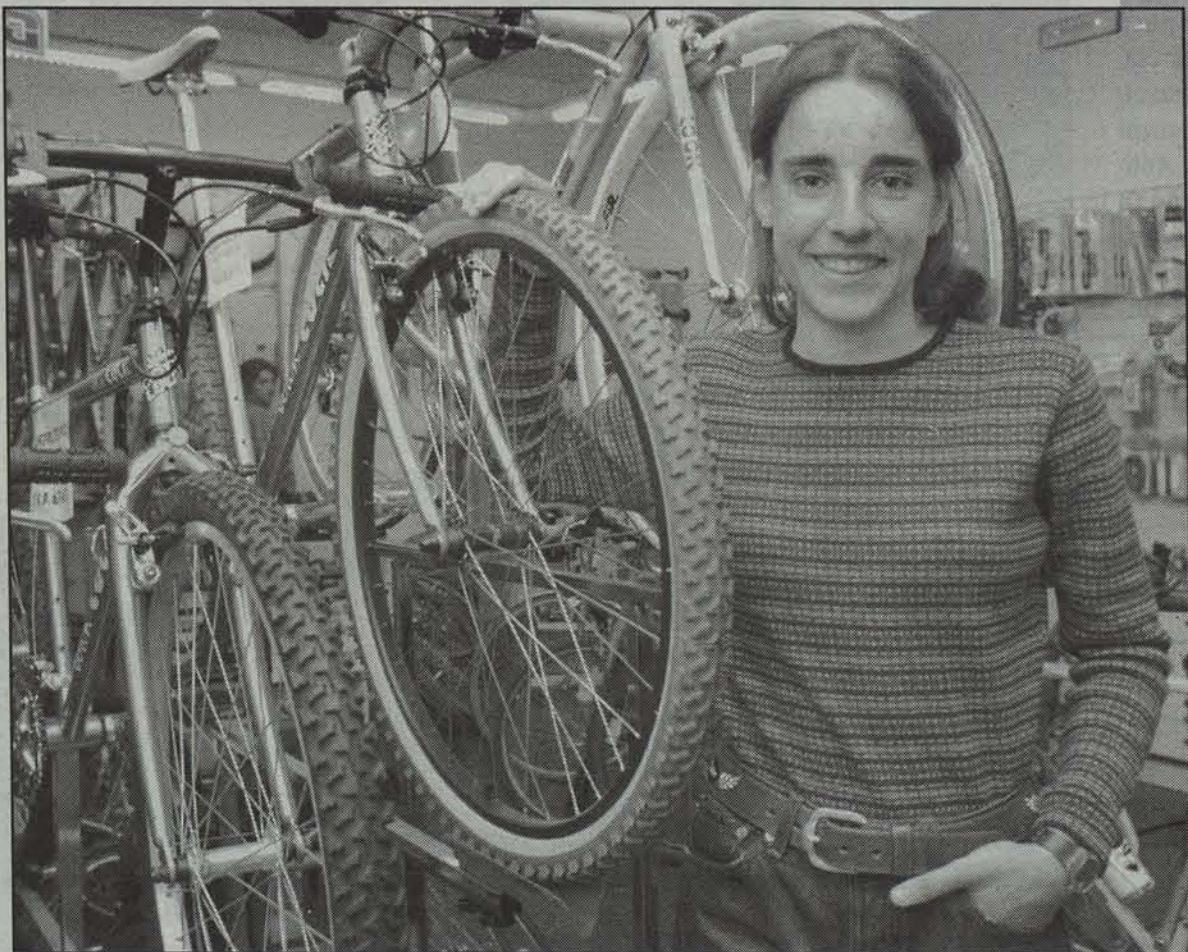
Taldeari dagokionez, euskal egutegiko proba guztietan izanen gara, baita Nafarroako Itzulian eta Bizkaiko Biran ere. Nik neuk, ekaineko lasterketak ditut buruan, garrantzitsuenak baitira, Espainiako Txapelketa eta aipatu Bizkaiko Nazioarteko Bira. Gero, uztaillean Tourra izanen da eta urrian Munduko Txapelketa.

■ **Tourra eta Munduko Txapelketa dira zuretzat lasterketarik preziatuenak?**

Bai. Mundialei dagokienez, agian aurtengoak ez dira niretzat oso egokiak, ibilbidea oso laua baita. Ibilbide gogorragoak nahiago ditut nik. Gehiago gustatuko litzaidake Tourrera joatea.

■ **Lasterketa luzeak nahiago dituzu, orduan?**

Bai, hobeak dira nire ezaugarrietarako. Egun bakarreko lasterketetan zorteak eragin handiagoa du, egun bakarra duzu dakizuna frogatzeko. Nik mendikate

Hamalau urterekin hasi zen Ana Martinez txirrindularitzan.

LUIS AZANZA

luzeak atsegin ditut baina inoiz ez dut halakorik igotzeko aukerarik izan. Horregatik, Tourrean parte hartzea oso garrantzitsua izanen litzateke niretzat. Gainera, Tourrean zaletu nintzen.

■ **Tourra ikusten?**

Bai. Aitak ahizpa eta biok eraman gintuen behin Emakumezkoen Tourra ikustera eta lasterketa hura ikusten zaletu nintzen. Emakumezkoen Tourra zegoenik ere ez nekien, baina han konturatu nintzen emakume asko zegoela bizikleta gainean eta ni ere hasi nintzen, hamalau urterekin.

■ **Baina mutilekin hasi behar izan zenuen.**

Bai, orduan ez baitzegoen nesken talderik. Orain badaude, baina gureak ere, adibidez, ez du eskolarik; beraz, hamabi edo hamahiru urteko neska batek txirrindulari izan nahi badu, mutilekin hasi behar du. Gauza asko dago hobetzeko, baina oraindik gutxi garezte,...

■ **Nola gogoratzen dituzu hasierako une haiek?**

Entrenamenduetan gaizki pasatzen nuela gogoratzen dut. Ordura arte ez nuen kirol gehiegirik egin eta Landabengo poligonora eramaten gintuzten, itzuliak eta itzuliak ematera, eta gaizki pasatzen nuen. Gero, Ermitagaña taldearekin hasi nintzen eta ongi moldatzen nintzen mutilekin. Oroitzapen onak ditut.

■ **Hamaika urte igaro dira orduetik. Denbora horretan gora-behera ugari bizi behar izan duzu, lesio larri bat tartean. Baina itzuli zara. Merezki al du?**

Txirrindularitzan asko sofritzen da. Entrenamenduak oso gogorrak dira, gogorra delako lau orduz bakarrik edo euripean ibiltzea. Eta lasterketetan ere gaizki pasatzen da jarraitu ezin duzun erritmoa jartzen dizutenean. Baina ez dut horretan gehiegia pentsatzen; oso gogorra dela eta etekinik ez diodala ateratzen pentsa-

tuko banu etengabe, utzi egingen nuke. Dena den, zaletasun handia dut nik eta gozatzen dudana bitartean jarraituko dut.

■ **Lesioaren ondorioz hiru urtez egon zara bizikleta hartu gabe. Hori izan da zure karrerako unerik latzena?**

Bai, orduan bai, uztekoan egon nintzen. Baina lagunek eta familiak animatu ninduten. Dena den, zaila izan zen berriro hastea. Entrenatzen hasi eta 22 kilometroko batez bestekoak egiten nituen, penagarria izan zen. Baina agian beste batzuei baino gutxiago kosta zitzaidan, deus egin gabe egon nintzen urteetan ez bainuen pisurik hartu. Itzuli eta lehenengo urtean nahiko gaizki egon nintzen baina pixkanaka hobera egin dut. Erabat osatuta nago orain.

■ **Berriro tropelean murgildu zarela, nola ikusten duzu gaur egun emakumezkoen txirrindularitza Nafarroan?**

Aurtan inoiz baino neska gehia-

go gaude. Nire ustez eragina izan du Nafarroako Itzuliak, neska asko animatu baita lasterketa horren ondorioz. Ni hasi nintzenean hiru besterik ez ginen Nafarroa osoan, eta orain hamasei gara. Ez gaude mutilen parean, jakina, baina urtetik urtera hobetuz goaz.

■ **Bada, dena den, alde Nafarroako eta Estatuko beste herrialdeen artean, ezta?**

Bai. Hemen emakumezkoen bi talde daude, bakoitza 400.000 pezetako aurrekontuarekin. Madrillgo Macario edo Kantabriako Saunier Duval bezalako taldeek, ordea, milioi askoko aurrekontuak dituzte. Eta atzerrian zer gertatzen den ikusten badugu, alde handiaz handiagoa dela konturatzen gara. Frantzia, Italia, Holanda edo Errusia bezalako herrietan laguntza eta arreta handiagoa jasotzen dute emakumeek hemen baino. x

soslaia

Ana Martinez inuidarra orain dela 11 urte murgildu zen txirrindularitzan. Ermitagaña taldean hiru urte eman ondoren, Iribide emakumezkoen lehen taldean egon zen urtebetez, eta ondoren, Donostiako Mapfre-ekin. Gero Savigo eta Yokohama izan zituen babesle, baina orduan lesionatu, eta hiru urtez egon zen bizikletara igo gabe.

*

Iribiarekin itzuli zen tropelera, eta duela bi urte Caja Rural-Saioan hartu zuten. Abendutik, goizero entrenatzen da. Arratsaldean Otxondo bizikleta dendan egiten du lan.

*

Enpresa ikasketak amaitzeko bi irakasgi falta zaizkio, eta horrek ere denbora kentzen dio. «Noiz-bait gaindituko ditut», erraten du. Munduko Txapelketa bitan eta Sultzaiko Biran ere parte hartu izan du. Aurtan ere Espainiako selekzioa deitzea espero du.

BEKARIO!

Zaldi Eroa

